

ECONOMIC RISK INDICATORS IN THE MARINE EVENT INCIDENTS FOR THE BULGARIAN BLACK SEA TOURIST PRODUCT

Abstract: This article highlights the importance of the tourism industry for global economies and in particular in our country. The terms 'tourism', 'risk', 'maritime accident' and which economic indicators can be used to measure the latter are discussed. In the development special attention is paid to the methods for prevention and dealing with the negative consequences. In conclusion, emphasis is placed on the fact that there is an economic risk in the event of a maritime accident for the Bulgarian Black Sea tourist product.

Author information:

Yana Vangelova

University "Prof. Dr. Assen Zlatarov" - Burgas

✉ yana.vangelova@gmail.com

🌐 Bulgaria

Keywords:

Black Sea tourism product, economic risk, maritime incidents, prevention.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРНОМОРСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ

Като един от най-развиващите се сектори туризмът е обект на изследване на множество автори. Обединяващо като понятие е "Туризмът е временно движение и пребиваване извън постоянното местожителство, продиктувано от различни мотиви, предопределящи целта на пътуването, без да се упражнява трудова дейност, в следствие на която да се получават доходи." [1] Туризмът е част, както от националните икономики, развиващи туризъм, така и от глобализиращата се световна икономика, "тъй като той е съществено перо, реализиращо доход и възпроизвеждащо стойност, както в БВП на редица държави, така и в брутният продукт на световната икономическа система." [2]

Туризмът е сред националните приоритети за българската икономика и формира близо 12 на сто от БВП и 11% от заетостта в страната до началото на 2020 година. Относителен принос на туризма към икономиката (% БВП) тези данни показват важността на туризма за определен регион. Високият процент в случая е белег за икономическа уязвимост, тъй като твърде много се разчита на туризма. Всяко състояние, което предизвиква възможност за негативни резултати в туризма, влияе върху тези стойности.

Страната ни разполага с прекрасни условия за развитие на морски туризъм. Българския черноморски туристически продукт традиционно привлича множество чуждестранни туристи. Като по данни на Национален статистически институт (НСИ) в годините преди Ковид 19 се е разчитало основно именно на чуждестранни туристи.

ИКОНОМИЧЕСКИ РИСК ПРИ МОРСКИ ИНЦИДЕНТИ

Понятието риск има много аспекти и се споменава от различни автори. От автора се приема следното определение на риска - „Означава функция на вероятността от неблагоприятно събитие, осуетяващо дейността на организацията и сериозността на този ефект в следствие на наличието на опасност." [3] Осъзнаването на риска и адекватните мерки по

превенция са в основата на ограничаването на негативните последици от евентуално негово възникване. От своя страна „икономическият риск“ води до ситуации с тежки неблагоприятни последици, застрашаващи съществуването на икономическите субекти - туристическо предприятие и то не е в състояние да продължи дейността си поради тежки загуби или други негативни събития.

Възниква икономически риск за българския черноморски туристически продукт, породен от външно влияние на морски инциденти и негативните промени и взаимодействието, вследствие на тези инциденти, на туристическата система с останалите системи.

Морски инцидент е такава внезапна или очаквана промяна на установеното състояние на живот, предизвикана от човешка дейност, събития или природни явления в морето, при които са нарушени или застрашени животът, здравето и имуществото на големи групи от хора, акваторията, околната среда, културните и материалните ценности.

Морските произшествия, причиняващи щети на околната среда, обикновено са свързани с морския транспорт. Катастрофите на кораби от време на време струват човешки живот сред членовете на екипажа. Всички тези аварии могат също да имат икономическо въздействие върху индустриите за туризъм и добив на морски ресурси (например рибарството) поради замърсяването в резултат на инцидента [4].

Катастрофите не са частен, а предимно обществен проблем от локално, национално и глобално значение. За да се избегнат рискове от обществено-политически, финансово-икономически характер с пряко или косвено, негативно и задържащо влияние върху развитието на съвременния туризъм са необходими общи дейности на всички черноморски държави. Въпреки природните предпоставки, които правят Черно море едно от най-опасните, могат да се използват методи за оценка на икономическия риск и така да се избегнат инциденти и негативни последици от тях. Най-печеливш от такава оценка ще е един от най-развиващите се сектори в светвен мащаб, а именно туризма.

Сериозен пропуск в литературата е налице по отношение на връзката между развитие на туризма – конкуренция – икономически риск при морски инциденти.

Морските инциденти влияят и на търсенето и на предлагането на морски туристически продукт. Това важи и за изследвания български черноморски туристически продукт. Първоначално направените разходи от страна на туристите за закупуването на туристически услуги и стоки пораждаат микроикономическите влияния на туризма, което от своя страна влияе на разходите на туристическите предприятия за междинно потребление на производствени фактори и на разходите на заетите в туристическите предприятия лица за крайно потребление. Това води до въздействие върху останалите отрасли на икономиката и трансформиране на микроикономическите влияния в макроикономически такива те пък оказват обратно влияние върху приходите на туристическите предприятия, равнището на цените на туристическите услуги и стоки и т.н., които по своя обхват са микроикономически въздействия.

Ефектите на морските инциденти върху икономиката проличават в промяната на икономическите показатели.

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

Морските инциденти имат преки, косвени и предизвикани ефекти върху икономическите показатели.

Преките ефекти са породени непосредствено от намалените туристи и от там разходи на туристите за туристическо потребление и засягат само туристическите предприятия, обслужващи туристите. Те са основните ефекти, защото без продажба на морски туристически продукт се намалява ефективността на туризма, като цяло. При преките ефекти субект е туристът потребяващ морски туристически продукт.

Косвените ефекти са резултат от разходите на туристическите предприятия за покупка на суровини, материали, стоки, услуги от останалите отрасли на икономиката, те включват и работната сила необходима за създаването на туристическия продукт и задоволяване потребностите на туристите. Търсенето поражда необходимост доставчиците им също да направят покупки, както и собствените им доставчици и т.н. При косвените субектът е туристическата фирма, която произвежда морски туристически продукт.

Предизвиканите ефекти са резултат от разходването на доходите на заетите в морски туризъм лица. Закупените от тях стоки и услуги за лично крайно потребление също формират приходи от своята продажбата и също съдействат за формирането на Брутен вътрешен продукт, заетост, доходи, установяването на конкретно равнище на цените и т.н. При предизвиканите ефекти субектът са заетите в тази фирма лица, които разходват за крайно потребление възнаграждението за вложения при производството на продукта труд, капитал, предприемачество.

В тези условия развитието на сектора показва, че приходите от международен туризъм в текущата сметка на платежния баланс по данни на БНБ през 2017 г. възлизат на 3,5 млрд. евро, което е с 9,3% повече в сравнение с 2016 г. За периода януари – ноември 2018 г. приходите от международен туризъм възлизат на 3,6 млрд. евро. Ръстът спрямо периода януари – ноември 2017 г. е 6,6%. Приходите от международен туризъм възлизат на над 3,7 млрд. евро за 2018 г. Ръстът спрямо 2017 г. е 6,5%.

Туризмът е сред националните приоритети за българската икономика и формира близо 12 на сто от **БВП** и 11% от заетостта в страната до началото на 2020 година. Относителен принос на туризма към икономиката (% БВП) тези данни показват важноста на туризма за определен регион. Високият процент в случая е белег за икономическа уязвимост, тъй като твърде много се разчита на туризма. Всяко състояние (в случая морски инцидент), което предизвиква възможност за негативни резултати в туризма, влияе върху тези стойности.

Един от показателите на икономическия риск, който организациите трябва да следят, е свързан със **заетостта** и доходите на работещите в туризма и в отрасъла като цяло. През следващите години се очаква туризмът, като структуроопределяща индустрия за българската икономика, която генерира близо 12,5 % от БВП, да създаде стотици хиляди работни места и да продължи да се развива успешно, стига да бъде преодоляна кризата, причинена от Ковид 19 и отново да се разреши свободното придвижване на хора. Основният риск за работещите в туризма при морски инциденти е да останат без работа или обемът на работа да спадне, в следствие на което да се намалят техните доходи. В допълнение към преките икономически ползи от разходите на туристите, създаването на работни места е една от най-привлекателните характеристики на туризма за повечето правителства.

Възвръщаемост на продажбите на български черноморски туристически продукт – като % от годишните доходи, съотнесен към печалба и разходи. Едно от първите проявления на икономическия риск в следствие на морски инциденти е върху Туристически поток (обем и стойност) в рамките на нашето Черноморие.

Шест от туристическите райони с доминиращ пазарен сегмент е българският. Чуждестранните туристи традиционно преобладават в двата Черноморски района. В тези райони съотношението българи – чужденци е 1:2 в полза на чужденците. Пренощуващите българи са по-равномерно разпределени по райони като с най-голям дял са Черноморските райони (общо). Основен дял от реализираните нощувки на чужденци са в двата Черноморски района – общо 81% от нощувките на чужденците. От нощувките на българите 40% са в Черноморските райони. Картината по райони показва най-продължителен престой на чужденците в районите със специализация морски ваканционен туризъм – по-дълъг в Бургаски

(средно 6.7 нощувки на лице) и малко по-кратък във Варненски район (5.8 нощувки). За българите стойностите са съответно 3.8 и 3.0 нощувки.

Колкото по-дълго посетителите остават в дестинацията, толкова повече пари изхарчават. Удължаването на средния брой часове, прекарани на едно място, и засилването на мониторинга са полезен показател за ефективност.

През периода юни – септември 2018 година общият брой на туристически посещения на чужденци в България е 5 467 298. Ръст спрямо периода юни септември 2017 година е 3,1%. Най-голям е процентът на чужденци през август - 1 654 126, следван от юли - 1 620 576, юни – 1 208 397 и септември – 984 199. Най- висок ръст се наблюдава през месец юни – 4,7 %, през месец юли ръстът е бил 2,7 %, през август – 2,8%, а през месец септември – 2,6%.

През периода юни – септември 2018 година страните от Европейския съюз продължават да са най-важния пазар за международен туризъм на България с относителен дял 63,9% и общ обем от 3 491 942 туристически посещения (ръст от 2,4%). Броят на пренощуващите чужденци в места с 4 и 5 звезди за летен сезон 2018 година спрямо сезон 2017 година е 6,8%.

Предвид това, че данните са от НСИ, трябва да се има предвид, че голям брой български граждани отседат на места за настаняване с под 10 легла, но тези места за настаняване не се отчитат от НСИ. Наличните данни показват следните стойности при пренощуващите българи в места за настаняване с 10 и повече легла в България за летен сезон 2018 година. Те са над 1,7 млн. и са с 28,2% повече спрямо летен сезон 2017 година, ръст с 1,7 %.

Ефективност на туристическото/ите предприятие/я - Средна продължителност на престоя на туристите (нощувки) и заетост на обектите за настаняване на месец и средно за годината. Устойчивостта на морския туристически продукт засяга ефективността на отделните предприятия. Средната продължителност на престоя на туристите в брой нощувки е един от най-важните показатели за обектите за настаняване. Когато престоят е с по-голяма продължителност, заетостта е по-висока, а това е другият съществено важен показател за настаняването. Колкото по-дълго остават туристите, толкова по-висока е възвръщаемостта на инвестициите за маркетинг и продажби и толкова по-голямо е въздействието за туристическите предприятия.

От тези данни можем да направим извода, че икономическият риск за българския черноморски туристически продукт в следствие на морски инциденти е по-висок в периода, обхващащ летния сезон – юни – септември, когато може да доведе до рязко намаляване на броя на реализираните продажби на морски туристически продукт.

Тенденциите показват, че информация за инциденти до 2019 година би повлияла на чуждестранния туристопоток и от там би намалила значително печалбата на морския туристически продукт, разчитащ основно на чужденците.

Под влияние на морски инциденти се променят различни фактори, които влияят на качеството на туристическия продукт, променяйки броя на туристите и от там икономическия показател за възвръщаемост на продажбите. Морските инциденти застрашават възможността за нарастване на % на годишните доходи съотнесен към печалбата и разходите от дейността.

През 2020 година заради ограниченията предизвикани от Ковид 19 бе намален броя на чуждестранните туристи, като се разчиташе на българските. Те пък дори в тези условия предпочетоха нашите съседни държави, заради множество фактори – условия, обслужване, чисто море и други. Може да се търси зависимост между намаления брой на туристите и от там и на търсени кадри в туризма през 2020 година и това, че имаше морски инциденти замърсили плажовете и акваторията (инцидентът с бели топчетата на плажовете и разлив на тръбопровод във Варненския залив). Инцидентите освен, че замърсяват плажовете, водят и до лош имидж и отлив на туристи.

Частните **инвестиции** се влияят пряко от морски инциденти заради ефекта, който те могат да предизвикат и начина, по който влияят на всички елементи на средата. Все пак кой би инвестирал в построяване на хотел на плаж замърсен от разлив на нефт, например.

ВАЖНОСТТА НА ОБУЧЕНИТЕ КАДРИ И ОБЩАТА РАБОТА НА ВСИЧКИ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ

Мерките могат да са различни в зависимост от териториалното равнище на въздействие на морския инцидент – местни/регионални, национални и наднационални.

Смущенията или морските инциденти трябва да се откриват достатъчно рано във времето. За тях да бъдат информирани, всички заинтересованите страни за да може стратегическият мениджмънт на едно туристическо предприятие да предприеме адекватно управление на очакваните, настъпващите и/или настъпилите изменения за черноморският туристически продукт.

Според обхвата на въздействие за туризма морският инцидент може да повлияе на туризма като цяло, на отделни видове туризъм, на отделни туристически дейности и отделни групи туристи.

Един от методите за справяне от гледна точка на туристическата организация е свързан с кадри, които да следят за рисковете, които влияят на крайния им финансов резултат и качеството на предлагания морски туристически продукт, и прилагат определени мерки за справяне с евентуални последици. Те трябва да са част от управленския процес, като съществена фаза в него е интегрирането на системата за разпознаване на очакваните изменения в системата за разпознаване на риска за българския черноморски туристически продукт. На база идентифициране на рисковите ситуации или различните морски инциденти и тяхното влияние, да се осигури бърза реакция на подсистемите на стратегическата управленска система за неутрализирането, както на неблагоприятните фактори и изменения, така и на техните последици. Тези целенасочени управленски мероприятия по отношение на планираните цели и стратегии при строго съблюдаване на точно определени контролни механизми, позволява установяването на негативните тенденции на етапа на тяхното раждане или непосредствено след това.

За успеха или неуспеха в бизнеса вина има мениджмънтът на компанията. Собствениците на организацията предоставят на мениджърите определени пълномощия и власт, статус и достъп до информация, като изискват постигане на съответната печалба. За постигането на печалба ключово значение имат мениджърските компетентности – характеристики, свързани с изпълнение на професионалната мениджърска дейност. [5]

На ниво извън туристическата организация най-силно проличава отговорността на международните, национални, регионални и местни институции - да създадат така необходимите благоприятстващи условия, които да позволят развитието на автономно стейкхолдър взаимодействие посредством:

- Развитието на подходящи политико-административни отношения;
- Развитието на подходящи вътрешно и междуинституционални отношения - по вертикала и по хоризонтала;
- Развитието на подходящи знания, умения и нагласи за осъществяване на стейкхолдър-управление сред всички заинтересовани страни, в атмосфера на споделено разбиране, че изграждането им не е еднократен акт, а представлява въпрос на продължителни усилия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Туризмът е изключително важен сектор за икономиката на България. Българския черноморски туристически продукт е основен за страна.

Съществува икономически риск при възникване на морски инциденти за българския черноморски туристически продукт. Той оказва влияние както на туризма, така и на свързани с него сектори.

За да се избегнат такива инциденти е необходимо да имат обучени кадри и обща работа на всички заинтересовани страни.

В нашето съвремие българските туристически организации действат в условия на безпрецедентна криза породена от Ковид 19 и тоталната липса на данни за развитието си. Тази неопределеност, промяна и риск още повече засилва икономическия риск при възникване на морски инциденти. Необходима е обща работа на всички заинтересовани страни, обучение и вземане на информирани решения от туристическите мениджъри.

References:

1. Karadzhova, Zl. Motivatsia na personala v turizma, Izd. „Bozhich”, Burgas, 2012, s. 11.
2. Temelkova, M. Upravlenie na turisticheskoto predpriyatie, Varna, 2010.
3. Baltov, M., „Otsenka i upravlenie na riska pri protseduri po operativna programa „Regionalno razvitie” i големи investitsionni proekti”, mezhdunarodna nauchna konferentsia Savremenni upravleniski praktiki VIII „Tselesaobraznost i risk v biznes proektite”, Burgas, 2014.
4. Darabont Al., St. Pekorvice, (2016) Recent traffic dynamics in European container port system, European Port Technology Congress, Bratislava.
5. Natsionalen statisticheski institut NSI.
6. Tranev, St., „Model na menidzharskite kompetentnosti v savremennata digitalna sreda“ , Balgarsko elektronno nauchno spisanie „Stopansko upravlenie“. Broj 1, 2020 godina.